

आयकर आयुक्त, कलकत्ता

वि.

बिजॉय कुमार अलमल

०४ एप्रिल १९९५

मा. न्यायमूर्ती बी.पी. जीवनरेड्डी, आणि मा. न्यायमूर्ती जी.टी. नानावटी

आयकर अधिनियम १९६१ कलम २३ आणि २६ - स्पष्टीकरण -(करांचे कायदे (सुधारणा)

१९७५) घरमिळकती पासूनचे उत्पन्न – आकारणी - दोन अथवा अधिक मालकांची मिळकत - कलम २३ (२) खालील वजावट - असे धरले की, घर मिळकतीच्या वार्षिक मूल्यांनुसार प्रत्येकाच्या हिश्याची, प्रत्येक सह मालकास निरनिराळी दयावी.

उत्तरवादी हा एका घर मिळकतीच्या २/३ अविभक्त हिश्याचा मालक होता. तो त्याचा भाऊ आणि इतर सह-हिस्सेदार यांच्यासह स्वतःच्या रहाण्याकरीता ते घर वापरत होता. त्याच्या १९६२-६३ च्या कर आकारणी वर्षात, आयकर अधिकारी यांनी कलम २३ (२) त्याच्या घराचे वार्षिक भाड्याच्या मूल्यानुसार कर कापून, उर्वरीत वार्षिक भाड्याचे मूल्य सह-मालकांमध्ये विभागले. उत्तरवादीचे म्हणणे असे होते की, कलम २३ (२) च्या तरतुदीनुसार, प्रत्येक सह-मालकाकडून स्वतंत्ररित्या कर कापावा. न्यायाधिकरणाने आणि उच्च न्यायालयाने त्याच्या बाजूने निर्णय दिला. त्यावर महसूल विभागाने हे अपिल केले आहे.

सदरचे अपिल फेटाळताना या न्यायालयाने असे धरले की, अगदी खुलासा किंवा स्पष्टीकरण विचारात न घेता देखील कलम २६ च्या भाषेतून हे पुरेसे स्पष्ट होते. एखादी मिळकत दोन किंवा अधिक जणांच्या मालकीची असेल आणि त्यातील प्रत्येकाचा हिस्सा ठराविक आणि निश्चित असेल तेव्हा त्यांना, कर-आकारणी करीता, 'व्यक्तीची-संघटना' धरता येणार नाही. त्यापैकी प्रत्येकाचे घरापासूनचे उत्पन्न हे कलम २२ ते २५ च्या तरतुदींनुसार ठरेल. कलम २२ ते २५ मध्ये घराचे उत्पन्न मोजण्याची पध्दत आहे. म्हणून आमचे मत असे की, उत्तरवादीचे हे कथन समर्थनीय आहे की, ज्याअर्थी त्याचा हिस्सा ठराविक आणि निश्चित आहे. कलम २३(२) खाली, घरातील त्याच्या हिश्यानुसार वार्षिक मुल्यांकनाने त्याला स्वतंत्ररित्या कर भरू दयावा. कलम २६ मध्ये सुधारणा करून जे स्पष्टीकरण त्यात जोडण्यात आले आहे. त्यातून खरोखरच ही कल्पना शंकेपलीकडे स्पष्ट झाली आहे.

सी.आय.टी.विरुद्ध शामसुंदर, १२२ आय.टी.आर. ५४१, तुलसीदास विरुद्ध सी.आय.टी. (१९८३) ६३ सी.टी.आर. ३२४, सी.आय.टी. विरुद्ध शांतीदेवी जालन, १३९ आय.पी.आर. १५२ आणि १०६ आय.टी.आर. ७४३ ला मान्यता.

दिवाणी अपेलेट अधिकार क्षेत्र - दिवाणी अपिल क्रं. २२९८(एन.टी.)/१९७७

आय.टी.आर. क्रं. २७४/१९६८ मधील कलकत्ता उच्च न्यायालयाच्या ता. २४.११.१९७५ च्या निकालावर आणि आदेशावर

के.एन. शुक्ला, बी.एस. आहुजा आणि कु. ए. सुभाषिनी अपिलार्थीतर्फे

न्यायालयाचा निकाल न्यायमूर्ती मा. बी.पी.जीवनरेड्डी यांनी दिला.

उच्च न्यायालयाने त्यांच्यासमोरील प्रश्नाचे उत्तर करदात्याच्या बाजूने आणि महसूल विभागाच्या विरोधात दिल्याने, सदरचे अपिल महसूल विभागाने कलकत्ता उच्च न्यायालयाच्या निकालाविरुद्ध केले आहे. आयकर अधिनियमाच्या कलम २५६ (१) खाली असा प्रश्न होता की, न्यायाधिकरणाने त्यांच्यासमोरील प्रकरणातील वस्तुस्थिती आणि परिस्थिती विचारात घेऊन, असे धरलेले बरोबर आहे का? की, आयकर अधिनियम १९६१ च्या कलम २३ (२) मध्ये उल्लेखलेला वैधानिक भत्ता ('स्टॅच्युटरी-अलाऊन्स') हा घर मिळकतीपासूनचे उत्पन्न मोजताना, करदात्यासह प्रत्येक सह-मालकाच्या हिश्यात दरवेळी त्याची वेगळी गणना करावी.

या कामी १९६२-६३ हे कर आकारणी वर्ष लागू होते. त्या काळात उत्तरवादी हा एका घर मिळकतीच्या २/३ अविभक्त हिश्याचा मालक होता. तो त्याचा भाऊ आणि इतर सह-हिस्सेदार यांच्यासह स्वतःच्या रहाण्याकरीता ते घर वापरत होता. त्याच्या कर आकारणीत आयकर अधिका-यांनी कलम २३(२) नुसार घराच्या वार्षिक भाडे मुल्याप्रमाणे कर कापला आणि मग उर्वरित वार्षिक भाडे मूल्य इतर सह-मालकांमध्ये विभागण्यात आले. उत्तरवादीचे म्हणणे असे होते की, कलम २३ (२) च्या तरतुदीनुसार, प्रत्येक सह-मालकाकडून स्वतंत्ररित्या कर कापावा. उच्च न्यायालयासमोर मताकरीता जो प्रश्न उपस्थित करण्यात आला त्यात हाच वाद प्रतिबिंबित होता.

कर आकारणी वर्ष १९७६-७७ पासून आणि त्यानंतर या स्वरुपाचा वाद उदभवताच कामा नये असे आम्ही त्वरीत सांगू शकतो. कारण कलम २६ मध्ये आता स्पष्टीकरण घालण्यात आले आहे. कर कायदे (सुधारणा) अधिनियम १९७५ नुसार कलम २६ मध्ये हा खुलासा घालण्याआधीचा हा जुना वाद आहे.

कलम २२ ची तरतूद अशी आहे की, करदात्याच्या मालकीची एखादी इमारत आणि जमीन हिचे वार्षिक मूल्य, 'घरापासूनचे उत्पन्न' या शिर्षकाखाली प्राप्तीकरास पात्र राहिल. कलम २३ मध्ये वार्षिक मूल्य ठरवण्याची पद्धत आहे. उप-कलम २ मध्ये अशी तरतूद आहे की, जेव्हा घर तिचा मालक स्वतः च्या निवासासाठी वापरेल तेव्हा त्या घराचे वार्षिक मूल्य ठरवताना, सर्व प्रथम जणूकाही ते भाड्याने दिले आहे असे समजून मूल्यांकन करावे. त्यानंतर, त्यातून निम्मी रक्कम कमी करावी किंवा, रक्कम १,८००/- रु. या दोन पैकी जे कमी असेल ते वार्षिक मूल्य होईल. याकामी कलम २६ हे आणखीन एक कलम, त्याच्यात घातलेल्या आणि ता.०१.०४.१९७६ पासून लागू झालेल्या खुलाश्यासह विचारात घेणे गरजेचे आहे.

अनेकांच्या मालकीची मिळकत -

२६ जेव्हा एखादी इमारत आणि जमीन दोघां किंवा अनेक जणांच्या मालकीची असते आणि प्रत्येकाचा हिस्सा नेमका आणि निश्चित असतो तेव्हा, कर आकारताना त्या मालकांना व्यक्तीची संघटना (असोशिएशन) न मानता, कलम २२ ते २५ च्या तरतुदीनुसार, घरापासून त्या व्यक्तीचे उत्पन्न मोजावे.

खुलासा - कलम २३ च्या उप-कलम २ ची तरतूद लागू करताना, प्रत्येकाचा हिस्सा विचारात घेऊन, जणूकाही प्रत्येकजण त्या उप कलमातील लाभास (रिलिफला) वैयक्तीक रित्या पात्र आहे असे मानावे.

आमच्यामते अगदी खुलासा किंवा स्पष्टीकरण विचारात न घेता देखील कलम २६ च्या भाषेतून हे पुरेसे स्पष्ट होते. एखादी मिळकत दोन किंवा अधिक जणांच्या मालकीची असेल आणि त्यातील प्रत्येकाचा हिस्सा ठराविक आणि निश्चित असेल तेव्हा त्यांना, कर-आकारणी करीता, 'व्यक्तीची-संघटना' धरता येणार नाही. त्यापैकी प्रत्येकाचे घरापासूनचे उत्पन्न हे कलम २२ ते २५ च्या तरतुदींनुसार ठरेल. कलम २२ ते २५ मध्ये घराचे उत्पन्न मोजण्याची पध्दत आहे. म्हणून आमचे मत असे की, उत्तरवादीचे हे कथन समर्थनीय आहे की, ज्याअर्थी त्याचा हिस्सा ठराविक आणि निश्चित आहे. कलम २३(२) खाली, घरातील त्याच्या हिश्यानुसार वार्षिक मुल्यांकनाने त्याला स्वतंत्ररित्या कर भरू दयावा. कलम २६ मध्ये सुधारणा करून जे स्पष्टीकरण त्यात जोडण्यात आले आहे. त्यातून खरोखरच ही कल्पना शंकेपलीकडे स्पष्ट झाली आहे.

आमच्या हे लक्षात आणून देण्यात आले की, ज्या निकालावर हे अपिल करण्यात आले आहे (१०६ आय.टी.आर.७४३) त्याशिवाय, दिल्ली आणि मुंबई उच्च न्यायालयाने (सी.आय.टी.विरुद्ध शामसुंदर, १२२ आय.टी.आर.५४१ आणि तुलसीदास विरुद्ध सी. आय.टी. (१९८३) सी.टी.आर. ३२४) देखील अशीच भूमिका घेतली आहे. खुद्द कलकत्ता उच्च न्यायालयाने देखील सी.आय.टी. विरुद्ध शांतीदेवी जालन १३९ आय.पी.आर. १५२ मध्ये असेच धरले आहे.

अपिल त्यानुसार अपयशी झाले असून, फेटाळले आहे.

खर्चाबाबत आदेश नाहीत.

अपिल फेटाळले.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

